

OP IT MÊD

[1627]

Yuri Kuzmenko, 'Shortening of long stressed vowels in Frisian', *Scandinavian Philology* 17 (2019), 5-21. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2019.101>

It Frysk is bekend troch syn processen fan Ferkoarting (*brêge-brechje*) en syn suske Brekking (*foet-fuotten*), dy't ek in koartere fokaal op-smyt. De Russyske auteur fan dit artikel, ferbûn oan in lingwistysk ynstitút fan 'e Russyske Akademy fan Wittenskippen, docht hjir in wraam op in ferklearring fan dy ferskynsels. Neffens him is dy te finen yn 'e syllabestruktuer, te witten yn it ferskynsel dat in bylûd nei in lang lûd nei it folgjende wurdlid oergiet (*kaap ~ kapen*), en by in koart lûd net (*kap ~ kap-en*). Troch it lûd te ferkoartsjen soene jo it bylûd dus yn deselde syllabe hâlde kinne, en sa soene syllabestruktuer en morfeemstruktuer moai meiinoar oerienkomme, is syn idee.

Foar de ferkoarting yn meartallen soe dat yndied in ferklearring wêze kinne, mar dy liket fuort al stomp te rinnen by ferlytsing en gearsetting, dêr't dy ferkoarting noch wol safolle foarkomt, mar dêr't de konsonant hielendal net nei it folgjende wurdlid oerrinne kin. Foar it tebekrinnen fan it ferskynsel docht Kuzmenko earst en meast in berop op Nederlânske Us Wurk 72 (2023), s. 91-98; <https://doi.org/10.21827/uw.72.91-98>

ynfloed. Mar soe analogy (dat er yndied ek neamt) net in folle driuwender krêft wêze? It foardiel dêrfan is ommers dat it wurd dan ien foarm hâldt. Dat de Nijfryske Brekking überhaupt foarkomt, smyt er op it bestean fan oare foarmen fan brekking út 'e Aldfryske tiid, lykas yn *rjocht*. Dy ynspiraasje soe dan wol tige yn algemiene sin syn wurk dien hawwe moatte, want krekt dat foarbyld *rjocht* smyt in kombinaasje op dy't yn 'e Nijfryske brekking net realisearre is. Dat yn 'e Wâlden letter wol *ffjotten* sein is, is wer in hiel oar ferhaal.

Kuzmenko griemt ek oare histoaryske ferkoartings troch syn ferhaal hinne, dat dêr sa net helderder fan wurdt. Noch folle steurender is it ûnbidige tal flaters yn stavering en fonologyske transkripsjes.

(siebren dyk)

Lea Schäfer, Onymische Flexion. Strukturen und Entwicklungen kontinentalwestgermanischer Dialekte. Tübingen (2021), Narr/Francke/Attempto.

Yn 'e noardlike Fêstewâlnoardfryske dialekten krije eigennammen in útgong *-(e)n* at se as direkt objekt, yndirekt objekt of objekt fan in ferhâldingswurd brûkt wurde. Oer dat ferskynsel hat Jarich Hoekstra yn it ar-

tikel ‘Die Kasusmarkierung von Eigennamen im Festlandnordfriesischen und in anderen westgermanischen Dialekten’ yn ‘e bondel *Kontrastive germanistische Linguistik* út 2010 alris wiidweidich skreaun. Sa’t oan dy titel bliken docht, komt it ferskynsel ek yn oare (Dútske en Nederlânske) dialekten foar. Boppedat oppenearret it him yn it Jiddysk. De jiddist Lea Schäfer hat no it earste omfiemjende boek oer dy ‘Onymische Flexion’ (sa’t se it neamt) skreaun. Nei in algemiene ynlieding oer de bûging fan eigennammen en de histoaryske ûntjouwing dêrfan, jout se in oersjoch fan it ferskynsel fan ‘e bûgde eigennammen yn ‘e 19de- en 20ste-iuwske boarnen (grammatikale beskriuwingen, enkêtes, ensfh.). Foar de iere 21ste iuw hat se sels enkêtes yn Dútslân, Nederlân en Switserlân hoden. Spitiger-nôch hat se yn dy nije enkêtes it Frysk net behelle, mar fierders wurdt dêr yn har boek in soad omtinken oan jûn. Se docht bygelyks in lyts ûndersykje nei de bûgde nammen yn it wurk fan ‘e 19de-iuwske Karrharderfryske skriuwer Moritz Momme Nissen. Schäfer analysearret onymyske ynfleksje by eintsjebeslút as in soarte fan differinsjele objektmarkearring. By dat ferskynsel, dat yn gâns talen foarkomt, krije objekten dy’t heech op ‘e skala fan definitens of animatens sitte (lykas eigennammen), in spesjale markearring.

(jarich hoekstra)

Martin Findell, ‘Corpus Editions of English and Frisian Runic Inscriptions’, Futhark. International Journal of Runic Studies 12 (2021), 81-98. DOI: 10.33063/diva-491879.

Dit artikel is yn ‘e kearn in historiografysk oersjoch fan beskriuwingen fan ‘e korpussen fan Ingelske en Fryske runefynsten. It giet der yn ‘e behannele publikaasjes benammen om hokker ynskripsjes no al of net ta in korpus rekkene wurde moatte en wêrom, wêrby’t foaral munten nochal problematysk wêze kinne. Yn ‘e lêste paragraaf giet de auteur neier yn op ‘e kwestje fan ‘e ferskillen tusken it Ingelske en Fryske korpus. Hy slút him oan by de nijste lûden dy’t hearre litte dat se eins net goed ûnderskaat wurde kinne.

(siebren dyk)

Frysk Film & Audio Argyf, Dialecten Friesland Theodor Siebs.
<https://soundcloud.com/user-994518803-202315571/sets/dialecten-friesland-theodor-siebs>

It Frysk Film & Audio Argyf (FFAA) hat hiel goed wurk dien troch de dialektopnammen fan Theodor Siebs út 1927 te digitalisearjen en op it ynternet beskikber te stellen. Se stiene op âlde skellak-platen. Ik haw yn in skier ferline wolris fragminten beharke, mar doe wie it foaral gerûs dat men hearde. Hielendal rûsfrij binne de opnammen noch altyd net, mar dit is yn alle gefal in geweldigen ferbettering. De 75 opnammen bestrike it hiele Fryske taalgebiet, al is de dekking net oeral gelyk. Hilgelân spant

wol de kroan mei acht opnamen, mar fan ‘e Noardfryske fêstelânsdialekten is allinne de Wiedingharde mar fertsjintwurdige. Fan Westerlauwersk Fryslân binne njonken de perifeare dialekten fan Skylge, Skiermûntseach en Hylpen ek dy fan ‘e Dongeradielen, de Wâlden (noardlik en súdlik), Ferwerderadiel en de Klaai te hearren. De opname fan it Súdwesthoeksk fertsjintwurdiget dy krite oars net. Oebele Vries wiisde my der op dat ynsprekker dr. Wumkes net mear wis wie fan syn Jouster dialekt en dat er doe wat yn it standertfrysk yn-sprutsen hat (sjoch Wumkes syn tinkskriften, ferskynd ûnder de titel *Nei santich jier*, s. 245).

Ynhâldlik is der noch wol wat ferskaat, fan Wenker-sinnen oant folksferskes ta. Ofsjoen dêrfan is der ek noch in oar literêr belang, want de stim fan Douwe Kalma is hjir ek te hearren. De opnamen binne, mei justjes mear ynformaasje, ek te beharkjen fia archieven.nl, mar de link hjirboppe jout in folle oersichtliker presintaasje. En as lêste: wa foeget tekst oan ‘e bestannen ta, sadat jo by minder bekende dialekten better neigean kinne wat der sein wurdt?

(siebren dyk)

Geert Booij, ‘Morfologische verandering in het Fries’. Besprekingsartikel van Anne Merkuur, Changes in Modern Frisian verbal inflection, Nederlandse Taalkunde 27 (2022), 266-278.

Hoewol’t yn dizze rubryk ornaris net wiisd wurdt op besprekken, leit dat

wat oars mei besprekingsartikels. Geert Booij giet hjir wiidweidich yn op it yn 2021 ferdigene proefskrift fan Anne Merkuur, dat in tal feroarings yn ‘e Fryske tiidwurdlike bûging ta ûnderwerp hat. Hy is minder gelokkich mei de brûkte morfologyske teory, en mient dat der foar dy *Distributed Morphology* wol alternativen besteane dy’t de nei boppen helle feiten mear rjocht dogge. Boppedat is er skeptysk oer it *Tolerance Principle* fan Yang, dat neffens him fierstente absolutistysk is foar ferskynsels dy’t earder gradueel binne. Nei ek de finger lein te hawwen by wat sloarde-richheden yn ‘e einredaksje is it ein-oardiel dochs posityf: in “goed proefschrift” en “een mooie bijdrage aan onze kennis van de veranderingen in het Fries”.

(siebren dyk)

Sytse Buwalda, Woordenlijst Nederlands-Bildts. Bildtse Boekerij (2022). Sytse Buwalda, ‘t Bildts, hoe en wat. Bildtse Boekerij (2022).

Om it Bildts makliker tagonklik te meitsjen hat Sytse Buwalda in wurdlist gearstald mei in Nederlânske yngong. Hy is fierhinne gelyk oan ‘e list dy’t efteryn it *Woordeboek fan ‘t Bildts* (2013) stiet, mar lytse ferskillen binne der wol. Hjir en dêr is in fertaalwurd tafoege, of is der in lemma by kaam, al wie it mar om de list by de tiid te bringen. Sa kinne de Bilkerts no ek fine wat *rappe* of in *rollator* yn har taal is. We sjogge ek lytse feroarings yn ‘e stavering. Wurden as *reägere* of *reänimere* ha no in

trema krigen. By oare wurden is der in alternative stavering by kommen. *Restaurant* mei no ek as *restaurant* skreaun wurde.

Dizze útjefte hat as grutste foardiël dat alles no yn in hânsum smel boekje mei in hurd omkaft byinoar stiet. It neidiel is dat jo net yn deselde bân it Bildtse wurdboekartikel fine kinne. Dat is lykwols foar in part oplost meidat it *Woordeboek fan 't Bildts* ûnderwilens ek as pdf op it ynternet beskikber steld is: <https://debildtseboekery.nl/wp-content/uploads/2022/09/bw20130805-deel-1.pdf>

By deselde útjouwerij is, fan deselde auteur en ek wer yn itselde opfallend smelle formaat, ûnder de titel *'t Bildts, hoe en wat* ek in boekje útkommen mei in samling fan bydragen dy't earder ferskynd binne yn in taalrubryk yn 'e krante De Bildtse Post. Se geane oer fan alles en noch wat, lykas stavering, útspraak, grammatikale ferskynsels, wurdkar en etymology. Dat makket it wat rommelich, mar grif de Bilkerts sels sille har aardichheid der oan belibje kinne.

(siebren dyk)

Joël Hut, *Lemster wurdboek. De Lemmer. Stichting Oud Lemmer (2022)*.

Neffens it foaropwurd is dit wurdboek foaral yn it ljocht jûn om Lemsters te stypjen as se har eigen dialekt skriuwe wolle. Dat sil der mei de oarsaak fan wêze dat it wurdboek beheind is ta in 2700 lemma's, mar it jout likegoed wol wurdsoarte, mear-

tal, ferlytsingsfoarm en ûnregelmjittige foarmen by de tiidwurden. Der is ek in part Nederlânsk-Lemsters. It wurdboekpart wurdt folge troch in oersjoch fan stavering en útspraak, en der komme ek koart in tal bûgingsferskynsels foarby. De "Uitleg voor het gebruik" jout wat algemiene ynformaasje oer wêr't it Lemsters fan it standertfrysk ôfwykt. It boekje beslút mei in pear taalpuzeltsjes dêr't minsken har opdiene kennis mei teste kinne.

It is op himsels wat spitich dat net oanjûn is wêr't it Lemsters no krekt ôfwykt fan it oanswettende Súdhoeksk. Dat *foar* útsprutsen wurdt as *för* is wier net unyk. Dochs binne sokke hiel eigen skaaimerken der better net te witten wol. Tige opfallend is de metatesis yn *bliuwe*, dat as *blûje* útsprutsen wurdt, mei de oerienkomstige bûgingsfoarms *blûj*, *blûjst* en *blûjt*. Tiidwurden as *driuwe*, *skriuwe*, *priuwe* en *wriuwe* geane allyksa. Wurden as *goei* en *joei* (foar 'goed' en 'hjoed') lykje har oan dat rympatroan oanpast te hawwen, al ha se fansels histoarysk in oare eftergrûn. Opfallend binne ek wurden op *-ûn* dy't as *-oon* útsprutsen wurde (*groon* 'grun'; *foon* 'fûn'; *joon* 'jûn') en koarte wurdjes op *-ij/-y* dy't in *ee*-lûd krije (*bee* 'by'; *see* 'sy'; *wee* 'wy'). Beide ferskynsels komme ek yn Opsterlân en Eaststellingwerf foar, mar in ferbân sil der wol net wêze. Hut wiist útsoarte op Nederlânske ynfloed op it Lemsters, mar frij fan standertfryske ynfloed liket it ek net te wêzen. Dy *ee*-útspraak wurdt as ferâldere kwalifisearre – it is no mei *ij* –, en wurden mei ferien-

fâldige begjinkloften as *sjin* en *sjerke* skine yn it jongere Lemsters ek wer weromrestaurearre te wurden nei *tsjin* en *tsjerke*.

Lemsters sille grif har aardichheid oan dit tanksij sponsoring freonlik beprize boekje hawwe kinne; noch net iens neamd is dat der ek in pear aardige tekeningen yn steane. En bûten De Lemmer hat it grif syn wearde as in stikje taaldokumin-taasje.

(siebren dyk)

Pieter Duijff, Der dy namma fan heten is. It komôf fan plaknammen. Utjouwerij Bornmeer (2022).

Dit boek is de delslach fan in rubryk yn it *Friesch Dagblad* dy't de auteur sûnt 2015 wykliks folle hat mei stikjes oer plaknammen yn Fryslân. Se binne hjir bondele yn goed 400 siden, elk doarp of stêd krijt in side taparte. Datoangeande is it beheinder as it wat ferlykbere *Friese Plaatsnamen* fan K.F. Gildemacher (2007), want dat naam ek buorskippen mei. De folchoarder is ek dy fan it ferskinen yn 'e krante, dat der moast in alfabetysk register taheakke wurde. Utsoarte sit net oan elke namme likefolle byt, mar Duijff hat dat dan tûk oplost troch allegearre histoaryske weetsjes yn syn ferhaal te befrisseljen. Mar oarsom sil it ek wol foarkaam wêze dat er him om 'e langte ynholden hawwe moat.

It medium fan ferskinen hat ek beheiningen jûn oan it ferantwurdzjen fan 'e boarnen. Dy wurde yn 'e ynlieding wol yn algemiene sin neamd,

mar by de stikjes net apart. De skriuwer giet ek net yn diskusje mei de iene of de oare opfetting. Dat makket it wat twifelich oft hjir praat wurde kin fan in wittenskiplike publikaasje. Mar wittenskippers moatte hjoedde-dei ek oan falorisaasje dwaan, en dêr is dizze publikaasje – om in term út deselde sfearen te brûken – dan wer in eksillint foarbyld fan.

(siebren dyk)

Eric Hoekstra, 'Britting, the magician - of tricksters and dopes, and deceptive storylines', European Journal of Literary Studies 4, 1 (2022). <https://oapub.org/lit/index.php/EJLS/article/view/389>

Yn in yn Roemenië útjûn ynternasjonaal ynternettydskrift – de “advisory board” sit foar fierwei it grutste part bûten Europa – giet Eric Hoekstra neier yn op Tsjibbe Gearts van der Meulen syn ferhaal *Britting, de gûchelder. In tebinnenbringen*. Dat hat er oars al ris earder dien, yn *Us Wurk* fan 2006 (pp. 111-130), mar dêr wurdt yn dit nije stik net nei ferwiisd. Dizze nije ferzje befettet ek nije eleminten, dy't der noch mear op wize dat de beide ferhaallinen yn Britting hechter meiinoar ferbûn binne as dat op it earste each liket. Hoekstra jout yn in oanhingsel ek in Ingelske oersetting fan Van der Meulen syn ferhaal.

(siebren dyk)

Katarzyna Buczek, 'Levelling Of I-Umlaut in Classical and Post-

Classical Old Frisian Nouns, *GEMA Online Journal of Language Studies* 22.4 (2022).

Yn wat in Maleisysk ynternettydskrift blykt te wêzen – jo moatte tsjintwurdich sa't it liket fier rinne om jins artikels publisearre te krijen – stiet ek in artikel oer it Aldfrysk. De Poalske Katarzyna Buczek ûndersiket dêryn it effekt fan i-Umlaut. Se beheint har ta de haadwurden, mar dy wurde dan wol wer kreas opspjalt neffens de ferskillende stammen. Der wurdt ek sjoen nei it effekt fan 'e ferskillende Umlautsfaktors (byg. *i* of *j*) en nei mooglike blokkeareffekten fan tuskenlizzende konsonantkloften. Buczek sjocht yn har statistysk ûndersyk ek apart nei it eardere (klassike) en lettere (postklassike) Aldfrysk. Yn 'e lettere perioade blykt it oanpart fan mutearre foarmen wat ôf te nimmen, in gefolch fan in tendins om in paradigma lyk te striken. Tagedlyk falt der ek in tanimmen fan ynterferinsjes út omlizzende talen te merkbiten, en dat hallet de persintaazjes ek nei ûnderen.

(siebren dyk)

Sjoerd-Jeroen Moenandar, Miruna Lucaci & Joana Duarte, "Or even Frisian, yes. No, no": The negotiation of space for a minority language in narratives by pre-service teachers, *Frontiers of Narrative Studies* 8.2 (2022), 224-249. Frije tagong: <https://doi.org/10.1515/fns-2022-2022>

Dizze stúdzje is ferskynd yn in spe-

sjaalnûmer oer minderheden. De auteurs, alle trije ferbûn oan 'e ôfdieling Minorities and Multilingualism yn Grins, dogge dêryn ûndersyk nei de taalhâlding fan studinten op 'e learare-oplieding, sawol op earste- as twaddegraads nivo. Deselden dus dy't in nije generaasje fan 'e befolking letter les jaan sil. Der binne mar acht fan harren befrege. Dat liket in bytsje, mar it giet yn dit ûndersyk net om 'e persintaazjes mar om hâldingen en wearden op it spoar te kommen, en benammen ek hoe't se rjochtfearde wurde. Dy, sa wurdt analysearre, binne oer it generaal net posityf, en as se al geunstich lykje, dan wurde der noch altyd allegearre innen en oanen by helle dy't it Frysk ûnderstek dogge. Sa wurdt der nei ynklusiviteit yn 'e klasse sribbe, mar as it Nederlânsk it middel is dat alle learlingen meidwaan kinne, dan giet soks wol ten koste fan it Frysk. It Ingelsk spilet yn dizze diskusje op 'e eftergrûn ek noch mei; dy taal stiet noch wer in triemke heger op 'e hierargyske ljedder as it Nederlânsk. In fariant fan it Wolvegea-argumint komt ek noch foarby – dat jo mei it Frysk dus net fierder komme as it haadplak fan Weststellingwerf. Boppedat blike negative ûnderfinings by de lessen Frysk doe't de respondintensels noch learling wiene, ek noch de kop op te stekken.

(siebren dyk)

Nanna Hilton, 'Validity of crowd-sourced minority language data: Observing variation patterns in the Stimmen recordings'. *Haadstik 7 yn*

Matt Coler & Andrew Nevins (útjs.), Contemporary research in minoritized and diaspora languages of Europe. Language Science Press (2022), 189-212. Frije tagong: DOI: 10.5281/zenodo.7446967

Yn 2018, doe't Ljouwert kulturele haadstêd fan Europa wie, hat der op inisjatyf fan 'e universiteit fan Grins in projekt west dat ta doel hie om taaldata te garjen mei help fan 'e mobile tillefoan. Minsken koene in wurd ynsprekke dat by in plaatsje paste, en der wie ek in in soarte fan dialektkwis. It earste part fan dit artikel is in wiidweidige beskriuwing fan dat projekt "Stimmen". De djippere fraach is hoe betrouber oft de data út sa'n stikje spontane boargerpartisipaasje wêze kinne. Soks wurdt hjir ôfmetten oan gegevens dy't frij resint op in mear tradisjonele wize sammele binne. It giet dan om de einkloft *-sk* dy't ek wol as *-s* útsprutsen wurdt, om de trije dialektyske útspraakfarianten fan it wurd *each* en om de fraach yn hoefier oft de Goaiske R al yn it Frysk trochkrongen is. Yn alle trije gefallen blike de tillefoandata aardich oerien te kommen mei de útkomsten út dy oare ûndersiken, dat Hilton kin konkludearje dat se in fruchtbere nije wize fan datagarjen op priemmen set hat.

(siebren dyk)

R.S.S.J. Buurke, H.G. Sekeres, W. Heeringa, R. Knooihuizen & M. Wieling, 'Estimating the level and direction of aggregated sound change of dialects in the northern Netherlands',

Taal en Tongval 74 (2022), 183-214. Frij tagonklik: <https://doi.org/10.5117/TET2022.2.002.BUUR>

Dit artikel besiket fêst te stellen oft der ferskillen binne yn it tempo dat dialekten har oanpasse oan it standert-Nederlânsk. Binnen de ûndersochte regio fan noard-eastlik Nederlân wurde fjouwer skiften dialekten ûnderskaat: Frysk, Frysk-Nederlânske mingdialekten, en noardlik en súdlik Leechsaksysk. Dat fjirde skift kipet der út omdat dy dialekten yndied mear feroarje as de oare. As reden wurdt oanfierd dat yn dy krite it dialekt ek minder oan 'e nije generaasje trochjûn wurde soe, en dat it dialekt dêr minder beskerme is. Mar de auteurs litte trochskimerje dat soks ek jildt foar de noardlike Leechsaksyske dialekten, dat dizze ferklearring liket net al te sterk.

It ûndersyk is basearre op 'e data fan twa eardere dialektûndersiken, en dat jout fuortdaliks de beheining. Tusken dy ûndersiken siet mar tweintich jier, dat is dus op 'en meast ien generaasje. Ut dy beide ûndersiken moasten de mienskiplike wurden fiske wurde, en dat smiet úteinliks net hiele hege oantallen op, dy't namers tusken de ôffrege plakken ek noch wol ridlik ferskille koene. Yn dit lange artikel, dat benammen wijd is oan metodologyske deliberaasjes, komme hast gjin konkrete taaldata foar, mar op side 206 binne wrychtich al in pear te finen. Dy sugerearje lykwols dat by guon "feroarings" ek wol ris subtile fonetyske ferskillen mei anneks wêze kinne

dy't dan maklik ferskillen yn 'e transkripsje bewurkmasterje kinne soene. En it tiidwurd *krije* hoecht yn Snits wier net feroare te wêzen yn *krijen*; beide foarmen fan 'e ynfinityf komme ommers foar. In ûnferwacht nijtsje is ek dat neffens dit artikel Noardwâlde foar it Stellingwerfsk ferlern gien wêze moat; it soe tsjintwurdich in Frysktalich plak wurden wêze.

(siebren dyk)

Damaris Nübling & Konrad Kunze, Kleiner deutscher Familienatlas. Berlin (2023), De Gruyter.

Damaris Nübling, professor foar histoaryske taalwittenskip oan 'e universiteit Mainz, hat it ûndersyk nei de nammekunde yn Dútslân yn 'e lêste jierren in protte nije ympulsen jûn. Dit boek, in populêr-wittenskiplik

wurk oer de Dútske efternammen, is it risseltaat fan in projekt dat fan 'e Deutsche Forschungsgemeinschaft finansierd waard. Allegear aspekten fan efternammen wurde yn it boek behannele. Foar frisisten direkt fan belang is in seksje yn it haadstik *Familiennamen als Fenster zur Migrationsgeschichte*, dêr't Daniel Kroiß skiuwt oer "*De Jong, Verstegen* und *Hoekstra: Familiennamen aus dem Niederländischen und dem Westfriesischen*" (4.6). Nübling sels hat yn it haadstik "Familiennamen als Fenster auf die Siedlungs- und Kulturgeschichte" foar in seksje oer *Familiennamen im Nord- und im Ostfriesischen* (7.6) ret. Wat by de Fryske nammen û.o. opfalt, binne apartige fonologyske ferskynsels (lykas de brekking yn *Tjaden*) en it brûken fan patronymyske patroanen (*Poppen, Poppinga, Petersen*).

(jarich hoekstra)